УДК 820Л – 3.091”15”

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ТЛУМАЧЕННЯ ПЛАТОНІВСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ “ДВОХ ПОЛОВИНОК” У РОМАНІ Т. ЛОДЖА “РОЗАЛІНДА”

Торкут Н.М., д.філол.н., професор, Шкловська О.Н., студент

Запорізький державний університет

Існує думка, що у відношенні до інтелектуальних здобутків минулого філософія виконує герменевтичну функцію: розвиваючись у часі, вона поступово розкриває навіть ті відтінки певної теорії чи гіпотези, які були невідомі її автору. Такою ж є, власне кажучи, й функція літератури по відношенню до філософії, адже абстрактні ідеї, розгортаючись у цілісні художні концепції, отримують дуже своєрідне тлумачення. А саме, будучи презентовані в естетично досконалому вигляді, вони набувають особливої привабливості і навіть збагачуються за рахунок діалогічної взаємодії з іншими ідеями або власне авторськими думками.

Таке твердження є особливо вірним щодо літератури епохи Ренесансу, коли інтерес до античної філософії сусідить із глобальною концентрацією уваги на людській особистості. Одним із наслідків цього процесу стає поява творів, в яких ренесансні автори репрезентують популярні філософські теорії на тлі власне-художнього простору, створеного мистецькою уявою. Інколи такі ідеї піддаються вельми суб’єктивним інтерпретаціям або навіть трансформуються, постаючи у вигляді численних “нео” версій.

Однією з таких концепцій є платонівська ідея “двох половинок”. Сутність її полягає в тому, що кожна людина прагне до возз’єднання зі своєю половиною, адже раніше, будучи складовими ідеальної істоти – “андрогіна” – вони формували довершене, з фізичної і духовної точки зору, ціле (“Бенкет” Платона) [1, 57]. Відгомін цієї славнозвісної концепції є відчутним і в любовно-психологічному романі одного з найяскравіших “університетських умів” ренесансної Англії Т. Лоджа “Розалінда” (1590) [2].

Навряд чи можна з повною впевненістю стверджувати, що Т. Лодж був добре знайомий з цією платонівською ідеєю. Згідно з дослідницькими спостереженнями І. Ріверз, пересічний англієць мав можливість читати такі платонівські трактати, як “Іон”, “Федр”, “Республіки”, а от знайомство з тими концепціями філософа, що були репрезентовані на сторінках інших його трактатів (зокрема “Бенкету”) відбувалося за посередництва неоплатоників [3, 158]. Втім, і університетська освіта, яку одержав Т.Лодж, і домінування філософського струменя в художньому просторі наступного Лоджевого твору (“Тінь Евфуеса”, 1592) дають підстави припускати, що письменник був добре обізнаний з такою характеристикою платонівського ідеалу як дуалізм.

Головні герої твору – *Розад*ер і *Розал*інда – це, дійсно, уособлення “половинок” одного цілого, про що свідчить хоча б *розоморфність* їхніх імен. Але Т. Лодж, безумовно, трактує *подібність* героїв глибше: вони подібні, як можуть бути подібні люди, що є одночасно *зовнішньо* прекрасними і *внутрішньо* благородними.

У кожному з них вже поєднані “дві половинки” норми (краса і висока моральність). Тож, розглянувши, яким чином ці чесноти взаємодіють в образах героїв, можна з’ясувати ставлення письменника до платонівської ідеї прекрасного, сутність якої полягає в тому, що краса – це злиття і ототожнення зовнішнього і внутрішнього, ідеальний стан речей, при якому наявність прекрасного прояву обумовлює відповідний рівень духовності і навпаки. Адже матерія, за Платоном, є тільки функцією ідеї, і прекрасна ідея не може бути відтворена потворно.

Таким чином, основна гіпотеза цієї дослідницької розвідки виглядає так: якщо герой Т.Лоджа прекрасний, тому що благородний, і благородний, тому що прекрасний, то це дає достатні підстави вважати, що автор орієнтується на художню репрезентацію саме Платонової ідеї.

Ця теза може бути представлена у вигляді двох проблемно-концептуальних запитань, а саме: “чи можна сказати, що *духовність* героїв має фізичну красу своїм прямим наслідком” та “в якому зв’язку з духовністю знаходиться *краса* Розалінди і Розадера”.

Насамперед необхідно з’ясувати, як Т. Лодж загалом оцінює спроможність людського тіла репрезентувати внутрішню красу. На сторінках Розалінди читаємо: “The Liones lookes are not the map of his meaning. Nor a mans phisionomie is not the display of his secrets”. (“Вигляд Лева не путівник по його намірах. Та й людське обличчя не видає секретів свого власника.”) [2, 15]. Але хоча письменник і

”обмежує” здатність обличчя до вияву думок і емоцій досить категорично, прямої незгоди з концепцією Платона тут ще нема, адже, згідно з поглядами філософа, тіло, дійсно, затемнює порухи душі, а власне краса є загальним зовнішнім проявом душевного складу, тобто стоїть над фізіономікою зокрема.

Проте далі Т. Лодж все більше відхиляється від концепції Платона. За думкою філософа, краса є необхідним наслідком повного проникнення духовного в тілесне. Іншими словами, можливим є таке приблизне рівняння: “дух” та “зовнішня оболонка” є структурними компонентами “краси”. Подібне рівняння намагається розв’язати і Т. Лодж, але отримує принципово іншу тезу: “…if the *inward* thoughts be discovered in *outward* shadows, Rosader will exceed you all in *bountie* and *honour*”. (“Якщо внутрішні думки знайдуть вияв у зовнішніх тінях, Розадер перевищить вас усіх щедрістю і честю”) [2, 11].

Як стає зрозуміло, “результуючими” злиття духу і тіла, згідно з думкою Т. Лоджа, виявляються *щедрість* (bounty) і *честь*(honor), але все ж таки не краса Розадера. У такому випадку напрошується здогадка: чи не є герой ідеально прекрасним, так би мовити, “сам по собі”. А це вже надзвичайно суттєвий відхід від проплатонівської формули “прекрасний, тому що благородний”.

Якщо *духовність* героїв Т. Лоджа співіснує з красою, то, відповідаючи на друге з вищевикладених запитань, можна дійти висновку, що зв’язок *краси* з духовністю персонажів, як це не парадоксально, є набагато активнішим і більш безпосереднім, наприклад:

- краса обумовлює певний набір душевних якостей, яких варто очікувати при її наявності (адже мова йде про закономірність):

“Women as they are faire, so they respect faith, and estimate more (if they be honorable) the wil more than the wealth, hauing loyaltie their obiect whereat they aime their fancies”. (“Жінки, коли вони прекрасні, поважають віру та більше цінять (якщо вони благородні) волю, ніж багатство, будучи милосердні до тих, на кого спрямовані їхні чари) [2, 75].

“If he mournes for loue, there are medicines for loue; Rosalynde cannot be faire and unkinde”. (“Якщо він потерпає від любові, то від любові є ліки; Розалінда не може бути прекрасною і жорстокою”) [2, 67].

- краса активно підтримує баланс із духовним компонентом і виступає своєрідним регулятором моральності за критичних умов:

“Why Rosalynde, can such *base thoughts* harbour in such *high beauties*?” (“Чому, Розаліндо, такі низькі думки знайшли притулок у такій високій красі?”) [2, 29].

Тож з цієї точки зору, Т. Лодж досить близький до концепції Платона. Але і в даному випадку не може йтися про пряме наслідування ідеї античного філософа, адже необхідно взяти до уваги й певну суперечливість, притаманну уявленням англійського письменника доби Ренесансу. Річ у тім, що острівна ментальність англійця у сукупності зі специфічною соціокультурною ситуацією, в межах якої відбувалося формування єлизаветинської картини світу, зумовлювали вельми своєрідне ставлення до греко-римської класичної спадщини. Це ставлення зазвичай визначають як “антикізуюче змагання” з посиленим етно-психологічним компонентом.

Отже, Платонівську концепцію “двох половинок” можна розглядати подвійно. З одного боку, вона є свідченням існуючої в космосі гармонії і симетрії, а з іншої - усвідомленням розколотості, неповноти людської особистості. Таким чином, ця концепція ніби враховує існування двох основних підходів – погляду “зверху” і погляду “зсередини”.

Взагалі Т. Лодж і поєднує у своїй “Розалінді” обидва ці підходи, що кінець кінцем і робить його інтерпретацію платонівської концепції “двох половинок” дещо суперечливою.

З одного боку, письменник створює ідеально симетричний в плані розподілу сил світ: негативний Торисмонд – позитивний Герісмонд, імпульсивний Монтанус – розважливий Коридон. Тож в устрій цього художнього простору прекрасно вписуються дві довершені “половинки” - Розадер і Розалінда. І це – типовий приклад відтворення світу письменником епохи Ренесансу, який прагне самореалізації не тільки через своїх ідеальних персонажів, але й взагалі через спроможність запропонувати читачам такий собі погляд “зверху”. Адже це той самий погляд на систему світобудови, що його має християнський Бог.

Стає зрозуміло абсолютно природним і те, що письменник наділяє своїх героїв повною співмірністю фізичних і моральних якостей – зовнішньою красою і внутрішнім благородством. Більше того, героїв поєднує спільність “витоків” душевного складу: кожного з них письменник робить проявом тієї сукупності чеснот, яка за шанобливими легендами приписується їхнім батькам. Адже сер Джон Бордоський помер, а король Герісмонд знаходиться у вимушеному вигнанні. Отже важливим є те, що з батьками Розадера і Розалінду зв’язують тільки узи *пам’яті*. Та саме з цього явища, що нібито дуже відповідає духові платонізму, і починається в “Розалінді” відхилення від ренесансного уявлення про константність якостей в людині.

Стає зрозуміло, що ідеальні властивості героїв Т. Лоджа не є в повному розумінні взаємодетермінуючими, хоча вони і мали б такими бути в класичному платонівському космосі. Незважаючи на те, що зовнішня краса і асоціюється з рядом регулюючих духовних функцій, діяти вони починають тільки тоді, коли краса потавпляє в сферу свідомості даної особистості – коли особистість про неї *згадує*. Аналогічним є й підхід до поняття благородства.

Таким чином, якості, що роблять Розалінду і Розадера ідеальними, ставляться автором у повну залежність від того, наскільки самі герої усвідомлюють свою роль у світі з чітко маркованими полюсами. А це, у свою чергу, досить серйозна вільність з боку Лоджа, і, можливо, саме нею пояснюється така, з першого погляду, нелогічна річ, як існування в художньому світі Т. Лоджа жіночих образів *благородних* Розалінди і Алінди, незважаючи на те, що вихідна теза твору, подана в заповіті сера Джона, виглядає так: усі жінки – розпусниці. Власне кажучи, в такій свободі розуміння присутності фізичної чи духовної якості в певному герої і проявляється Лоджеве бачення концепції "двох половинок" "зсередини". І це дає підстави стверджувати, що художнє мислення і світогляд пізньоренесансного літератора Т. Лоджа містять певні паростi маньєризму, який відзначався наявністю стереоскопічних візій філософських концептів, відсутністю орієнтації на усталений канон.

ЛІТЕРАТУРА

1. Платон. Пир. // От мифа к логике: сочинения. – М.: Эксмо-Пресс, 1999. – 832с.
2. Rosalynde. Euphues golden legacie. Thomas Lodge. London, imprinted by Thomas Orwin for T. G. and John Busbie. 1590. – 139 p.
3. Rivers I. Classical Christian Ideas in English Renaissance Poetry. – α.: George Allen University, 1979.